

ZAPISI

Jožef Smej

Franc Ivanocy leta 1899 zagovarja širjenje in branje slovenskih knjig

O dr. Francu Ivanocyju – Ivánovskem – Kodelu (1857–1913) je bilo v zadnjem času že veliko napisanega.¹ Označevali so ga takole: »Slovenska trdnjava«; »najodličnejši izmed Ogrskih Slovencev, njihov vodja, imenovan slovenski škof«; »oče Ogrskih Slovencev«; »Prekmurski Slomšek«; »Prekmurski Krek«, »Slovenski Mojzes« itd.²

Ob 150-letnici njegovega rojstva – leta 2007 – sem za tisk pripravil njegovo *Kroniko tišinske župnije*.³ Kroniki je Ivanocy dal naslov *Adatok a csendlaki plébánia történetéhez*, tj. Podatki k zgodovini tišinske župnije. Ta težko berljivi Ivanocyjev madžarsko pisan rokopis sem v svojih kaplanskih letih v Murski Soboti prevedel iz madžarščine. Moj prevod (rokopis) so večkrat navajali.⁴ Sedaj je omenjena kronika vsem na voljo, ker je izšla v tisku.⁵

Zdi se, da je val pomadžarjevanja Slovenske okrogline (Prekmurja) prav v letu 1899 dosegel svoj vrhunec. Anonimni pisec v časniku *Vasvármegye*, 32 (1899) 49, 3–4 piše, da je treba začeti veleizdajalski proces proti Ivanocyju, ker ovira učitelje pri madžarizaciji.⁶ V Kroniki tišinske župnije v začetku leta 1899 najdemo Ivanocyjev zapis: »Tedaj so začeli poštene liberalci (*ekkor a becsületes liberalisok*) s podtalnim napotkom luteranskega ališpana (namestnika velikega župana) s terorizmom proti meni /.../. Vsa zasliševanja in preiskave so se izvršile tajno, vendar tako, da so širokemu občinstvu dali slutiti, da se tukaj začenja proces o veleizdaji (*egy hazaárulási per*).«⁷ O gonji proti Ivanocyju je Ivanocyja obvestil tudi sombotelski škofijski tajnik dr. Sándor Gaál (1861–1937). Ivanocyju piše (prevajam iz madžarščine):⁸

¹ Prim. npr. samo Vilko Novak, Dr. Franc Ivanocy, Prekmurska knjižica 1. V Soboti 1937; Jože Smej, Pastoralna dejavnost Ivanocyjevega kroga, Inavguralna disertacija. Maribor 1975 (dalje: Pasrtoralna); Ivanocyjev simpozij v Rimu, Slovenska bogoslovna akademija v Rimu 1985 (dalje: Simpozij).

² Prim. Jožef Smej, Introitus za drugi Ivanocyjev simpozij (Kančevci, 25. 8. 2007), v: Stopinje 37 (2008), 66–69.

³ Franc Ivanocy, Kronika tišinske župnije. Tišina 2007 (dalje: Kronika).

⁴ Npr. Vilko Novak, Ivan Zelko, Ivan Škafar, Vinko Škafar, Stanislav Zver, Peter Štumpf idr.

⁵ Za moj prevod (rokopis) Ivanocyjeve kronike ni vedel Vanek Šiftar; Ivanocyja v svojem članku Madžarizacija in prekmurski tisk v začetku XX. stoletja, v: Dialogi 6 (1970) 205–212; 277–290, ni prikazal v pravi luči. Odgovoril mu je Ivan Škafar v članku Slovenska narodna zavest dr. Franca Ivanocyja in narodnostni pomen prekmurskega tiska v XX. stoletju, v: Dialogi 6 (1970) 463–479; 554–573. Prim. tudi Jožef Smej, Nekaj spominov na dr. Vaneka Šiftarja, v: Šiftarjev zbornik, Maribor 2001, 149–155.

⁶ Prim. Pastoralna, 60 in Simpozij, 13.

⁷ Kronika, 134.

⁸ Škofijski arhiv Szombathely, Acta cancellariae 1213/1899. Pod to številko so v imenovanem arhivu tudi ostala pisma. Fotokopije mi je 17. septembra 2007 poslala arhivistka dr. Mária Kiss. Na tem mestu se ji zahvaljujem.

Štev. 1173/1899

Škofjski ordinariat Sombotel
Sombotel, dne 19. maja 1899*Prečastiti gospod dekan!*

Prevzvišeni gospod škof ordinarij (to je bil Kornél Hidasz – op. J.S.) mi je izročil pričujoče pismo z naročilom, naj ga posredujem Vam, prečastiti gospod, in naj vas vljudno prosim za Vašo obrazložitev.

*Pismo mi vrnite.**Z odličnim spoštovanjem.*

*Vaši prečastitosti
zmeraj na voljo pripravljeni
sluga
Dr. Sándor Gaál
škofjski tajnik*

Pismo, ki ga je Gaál poslal Ivanocyju, je anonimno. Podpisano je takole: »Három Lutheranus« (Trije luteranci).

Pisec pisma se zelo trudi, da bi svojo pravo pisavo zakril. Piše tako, da mu besede ležijo od desne proti levi. Če škof ne bo ukrepal proti Ivanocyju, potem pisec pisma grozi s tožbo.

V prevodu se anonimno pismo glasi takole:

Zelo milostljivi gospod škof!

Z vsem spoštovanjem sporočamo Vaši milostljivosti, da k tišinski župniji spadajoči gederovski prebivalec Matija Edšidt goreče širi od katoliške Cerkve prepovedane knjige v slovenskem (szlovén) in nemškem jeziku, in sicer po vsej Slovenski okroglini (az egész tótságban). Ne zadovolji se z dobičkom, ki ga prejme od prodanih knjig, ampak tudi od luteranskih žensk z goljufijo izsili denar s pripombo, da bo to obrnil kot dar za svete maše. Vrh tega zbira romarje, da bi poromali v Celje in Maribor – tudi od teh pobere določeno vsoto denarja, ki jo porabi v lastno korist. Ubogo nevedno kmečko ljudstvo verjame njegovim misijonarskim, nebesa obljublajočim besedam, in dajejo zelo težko zaslužene filerje rajši njemu, kakor pa da bi jih uporabili za svoje lastne telesne potrebe. Spoštovani gospod dekan (to je Ivanocy – op. J.S.) pa ne vidi v tem početju nič sum zbujujočega glede na to, da se Edšidt zelo pobožno vede v katoliški veri, kajti 2–3 krat na teden prihaja k spovedi.

To prijavo pošiljamo milostljivemu gospodu škofu samo zato, ker nočemo povzročati nevšečnosti splošno spoštovanemu gospodu dekanu.

Mi se v Slovenski krajini (vend vidéken) borimo za madžarstvo, Edšidt pa na vse strani širi med našim ljudstvom slovenske, ne v celoti razumljive knjige, in tudi nemške knjige. Vse omenjene knjige so cerkveno prepovedane.

Upamo, da bo milostljivi gospod škof v tej zadevi ukrepal v duhu cerkvenih zakonov. V nasprotnem primeru pa smo prisiljeni obrniti se na svetno sodno oblast.

*Milostljivemu gospodu škofu
ostajamo z vsem
spoštovanjem
Trije luteranci
12. maja 1899*

Ivanocy je odgovoril, in sicer ne škofu, ampak ordinariatu. Pisma mu namreč ni poslal sombotelski škof, ampak njegov tajnik. Ivanocyjev odgovor se v prevodu glasi takole:

Prečastiti škofijski ordinariat!

Anonimno pismo, vloženo zoper mojega vernika Matijo Edšidta, imam čast vrniti ga z naslednjimi pripombami.

1. Na anonimna pisma ne dam nič, in ta moja navada je dobila potrdilo tudi v tem primeru. Tisti, ki je pisal to pismo – z vso zanesljivo gotovostjo poznam to pisavo – je vse zanikal. Pošiljatelj pisma je ravnal iz golega maščevanja, ker Matija Edšidt ni hotel sodelovati z njim v neki poslovni zadevi.

2. Da naj bi »trije luteranci« razsodili, katere knjige so cerkveno prepovedane, to bi bilo zelo čudno. Sicer pa tu prilagam seznam naročenih knjig. Pripominjam: vsako leto s prižnice opozorim svoje vernike, naj kupujejo le takšne knjige, ki imajo cerkveno odobrenje. Da moji verniki berejo slovenske knjige (szloven könyveket), temu se kot dušni pastir izredno veselim, ker sem z vsem srcem in dušo zanesljivo gotov, da v njih ni proticerkvenih naukov.

Izražam svoje globoko spoštovanje

*in ostajam prečastitemu škofijskemu
ordinariatu
v Kristusu podložni
Dr. Franc Ivanocy
Dekan*

Na Tišini, 23. maja 1899

Ivanocy je Edšidta prosil, naj mu napiše seznam knjig, ki jih širi po vsej Slovenski okroglini. Faksimile Edšidtovega seznama knjig tu objavljamo. Iz pisave tega preprostega moža odseva truda polna skrb, s katero se je učil slovenskega jezika, saj so bili takrat v šoli vsi predmeti v madžarskem jeziku.

Natančnejši naslovi omenjenih slovenskih knjig, ki jih je Edšidt širil, so (kolikor mi je bilo mogoče ugotoviti):

1. Slomšek, Anton Martin – avtor. Življenje srečen pot: fantovski molitvenik, 4. natis. Celovec, samozaložba, 1859.
2. Slomšek, Anton Martin – avtor. Keršansko devišstvo: potrebni nauki, izgledi in molitve za žensko mladost, 8. natis. V Celovci: Natisnil in na prodaj ima J. in Fr. Leon, 1868.
3. Meznarič, Nikolaj – avtor. Pot v nebesa ali Življenje udov III. reda sv. Frančiška Serafinskega, ki med svetom živijo, 2. natis. V Mariboru: J. Leon, 1885 ali (možno) 5. pomnoženi natis V Ljubljani: Katoliška bukvarna, 1899.
4. Zupančič, Janez – avtor. Duša popolna, ali molitve, prigovori in zgledi za dušo hrepenečo po popolnosti, ali Dušna pomoč za pravične kristjane: »Dušne pomoči« četrte bukve. V Ljubljani: (samozal.) J. Zupančič, 1880 ali (možno), 2. nespremenjeni natis v Ljubljani: Družba sv. Vincencija: Katoliška bukvarna (knjigotržec), 1887.
5. Stevanecz, Anton – avtor. Szerczé Jezus. Molitvena i peszmena kniga za pobožne krs-csenike. Stámpana pri Wellisch Béli, v Monostri. I. natisz. (1896).
6. Blanke, W. Turk, Alojzij. Hvalite Boga!: Zbirka najboljših molitev za katoliške kristjane, 2. predelani natis. V Ptuj: W. Blanke, 1889.
7. Baraga, Friderik Irenej – avtor. Dušna paša: za kristjane, kateri želé v duhu in v resnici Boga moliti, 9. natis. V Ljubljani: J. Klemenž, 1886.

Nemška knjižl.

Ende der Zeiten.
 Bräutigam reiner Sellen-
 Monatliche Binnamkeit.
 Mojiss Bücklein.
 Lehr- Linnenschprüchle.
 das goldene Buch.
 Der Nützen öfter Beicht Administration.
 Goffine.
 Grundsatztyp der Christlichen und Päpsteien
 Vollkommenheit.
 Nunris Lebensgeschichte.
 Theotimus - Philotea.
 Sei gegüst o. hl. Vereiny.
 Petre deine Selb.
 Rosenkranz Bücklein.
 Generalbeicht " " "
 Betrachtung des Seiden J. V.
 Der Nützen der Jugendzeit.
 Schönheit der Katholischen Kirche.

Slovianska.
 Zvirjenje svetih Jbt.
 Proseantko devintro.
 Bit vnebis na III. Reid vs. Jovanis'ka.
 Duša popolna.
 Spesei Jesus.
 Hvalite bogu.
 Raffael. va. e. l. adence.
 Duša Paša.
 Lilia v. Boreni. Voto.
 Dulimis Jesus.
 Imenina. Jernaa.
 Angel v. v. h.
 Vejnec.
 Una moliti. Jernaa.
 Gorci v. v. n. n. e. d. J. J. J.

Skoli: in duno.
 ybera nan dom.
 Krošanski: hakeon.
 Pobožni: Kristijan.
 Trost oler Welt.
 Duhovni: raklät.
 Tröta Una.
 Nagy Messe Naphtai.
 Serce ali ali upomenanja Cloveka.
 Otroko Pobožnost.
 Pobožna učenka.
 Mali Učenec.
 Maria Varhinja. Najprej v knjigi.

Nachfolge Christi.

8. Jeran, Luka-Zamejic, Andrej (prev.) Liguori, Alfonso Maria di – bibliografski predhodnik. Liliya v Božjem vrtu ali deviški stan, njegova lepota in pomočki za ohraniti, 7. pomnoženi natis V Ljubljani: M. Gerber, 1896.
9. Stadler, Josip – avtor: Jeglič, Anton Bonaventura – prevajalec. Ljubimo Gospoda našega Jezusa Kristusa, Sina živega Boga: podučna in molitvena knjižica. V Gradcu: Kapitel vrhbosenski, 1888.
10. Potočnik, Blaž – avtor. Spomin na Jezusa pri sv. Maši, 8. natis V Ljubljani: Katoliška bukvarna, 1894.
11. Čigon, Karel – avtor. Sveti angelj varh: molitvena knjiga za kristjansko mladino. V Gorici (i.e.) v Winterbergu na Češkem: J. Steinbrener, 1894.
12. Herg, Lavrencij – avtor. Venec pobožnih molitev in svetih pesmi za očitno in domačo službo Božjo bogosljubnih kristjanov, 6. natis. Založil J. Martinc. V Mariboru: Tisk sv. Cirila, 1889 ali isti naslov, 7. pomnoženi natis. V Mariboru: Katoliško tiskovno društvo, 1898.
13. Volčič, Janez – avtor Liguori, Alfonso Maria di – bibliografski predhodnik. Sveta ura, moliti Jezusa v zakramentu ljubezni božje. Ali: Obiskovanje presvetega Rešnjega Telesa, in počeševanje vselej neomadeževane Device Marije, za vse dni v mesecu, 5. natis. V Ljubljani: M. Gerber, 1887.
14. Čigon, Karel – avtor. Skrbi za dušo!: molitvena knjiga za pobožne Slovence. Vimperk, Novi Jork: Katoliška založba, tiskarna knjig in umetnin J. Steinbrener, 1889 ali isti naslov, 3. pomnožena izd. V Gorici, v Winterbergu: J. Steinbrener (po 1898).
15. Čigon, Karel – avtor. »Nebesa, naš dom!«: molitvena knjiga, 3. pomnožena izd. Vimperk, Novi Jork: J. Steinbrener (1898).

16. Lah, Valentin – avtor. Pobožni otrok ali podučne in molitvene bukve za mlade kristjane. V Ljubljani: Založ. M. Gerber, 1884.
17. Majar, Hrizogon – avtor. Mali duhovni zaklad, ali Molitve pri sveti maši in o drugih priložnostih, 6. natis. V Ljubljani: J. Giontini, 1892.
18. Sveta ura: popolna molitvena knjiga za pobožne Slovence ali kažipot pobožnemu katoliškemu kristjanu v pravo nebeško domovino. Vimperk, Novi Jork: Katoliška založba J. Steinbrener (ca 1899) ali (možno) Volčič, Janez – avtor Liguori, Alfonso Maria di – bibliografski predhodnik. Sveta ura, moliti Jezusa v zakramentu ljubezni božje. Ali: Obiskovanje presvetega Rešnjega Telesa, in počeševanje vselej neomadeževane Device Marije, za vse dni v mesecu, 5. natis V Ljubljani: M. Gerber, 1887.
19. Metelko, Franc Serafin – avtor – prevajalec. Serce ali spoznanje in zboljšanje človeškega serca, katero je ali božji tempelj, ali pa hudičev berlog: za obuditev in vterditev keršanskega duha: z navadnimi molitvami za vse okolšine in potrebe življenja, 5. natis z 10 podobami V Ljubljani: H. Ničman, 1873.
20. Hrizogon, Marjan – prevajalec. Otrokova pobožnost: molitvena in poučna knjižica za mladino in odrasle pobožne katoliške kristjane. (Vimberk): tiskal in založil: J. Steinbrener, Vimberk (1898).
21. Čigon, Karol – avtor. Mali učenec (mit Bild.). V Gorici: Kat. Tisk. V Ljubl., 1893.
22. Čigon, Karol – avtor. Marija, varuhinja nedolžnosti: molitvena knjiga za mladino. Vimperk, Novi Jork: J. Steinbrener (1898).

Zanimivo je tole: Od navedenih knjig je samo ena prekmurska, pod zaporedno številko 5. Vse druge so s Štajerskega, Kranjskega, Koroškega... Tudi to je znamenje Ivanocyjeve povezave s Slovenci zunaj Prekmurja. Spletal je vezi združenja. In prav to je bil razlog, da so Ivanocyja dolžili veleizdaje, ne samo domači učitelji, vneti za madžarizacijo, ampak celo sam ogrski ministrski predsednik Kálmán Széll.

O Edšidtu, ki je po vsej Slovenski okroglini širil slovenske knjige, piše Ivanocy v prej imenovani kroniki tole: »V mesecu juliju (1900 – op. J.S.) je bil blagoslovljen križ v Gederovcih. Ta križ je bil postavljen po gorečem prizadevanju Matije Edšidta in Leopolda Šinka. Prvi od teh (Matija Edšidt – op. J.S.) je zares razumen in pobožen mlad mož (*egy igen értelmes és buzgó fiatal ember*), ki je v mesecu avgustu stopil v red lazaristov.«⁹

Sklep

Pismo »treh luterancev« namenjeno sombotelskemu škofu, je v resnici obtoževalo Ivanocyja, ne njegovega vernika Edšidta. Edšidta bi bili namreč lahko takoj neposredno priglasili svetnemu sodstvu, ker širi slovenske knjige in s tem ovira hungarizacijo. Ivanocyja pa po takrat veljavnem cerkvenem zakonu, ki ga je priznavala tudi madžarska država, brez škofove privolitve niso smeli tožiti pred civilnim sodiščem. Ščitil ga je namreč tako imenovani »privilegium fori«. S svojo ovadbo so »trije luteranci« skušali pripraviti teren pri škofu za to, da bi jim izdal dovoljenje za uvedbo kazenske preiskave pri civilnem sodišču proti Ivanocyju kot veleizdajalcu, potem ko bi se bili v novi vlogi podpisali s pravim imenom. To bi se bilo lahko tudi zgodilo, ker Ivanocy v svoji kroniki na več mestih označuje madžarske škofo kot liberalce in zatiralce slovanskih narodov. Iz tu navedene literature je razvidno, da sta Ivanocy in njegov kaplan Jožef Klekl st. prav v tistem času, ko je bilo napisano prej navedeno anonimno pismo, vodila mladino na duhovne vaje v Celje, da sta imela stike z Ljubljano, Mariborom in Celovcem

⁹ Kronika, 140.

(knjige Družbe sv. Mohorja), da sta vtihotapljala slovenske knjige prek Mure v »Slovensko okroglino«, širila slovanofilske ideje in s tem ovirala delo madžarizacije. Ivanocyju in Kleklu so bile založbe omenjenih slovenskih knjig dobro znane, zato sta jih lahko naročala, brala in tako je Ivanocy v odgovoru zapisal, da niso proticerkvene.

Na koncu še posebej beseda glede molitvenikov. Slovenski molitveniki so bili v tistem času važni, ne samo za versko poglobitev, ampak tudi za materinščino, se pravi za vajo v čistem slovenskem jeziku. Leposlovno knjigo, npr. povest, prebereš in jo odložiš, molitvenik pa imaš vedno pri roki, za dnevno, jutranjo in večerno molitev, pa tudi v cerkvi, ker je bila takrat maša v latinščini.

To, da je Ivanocy v letu 1899, ko je nad njim visel Damoklejev meč, zagovarjal širjenje in branje slovenskih knjig, mu lahko zgodovina šteje v pravo herojsko dejanje.